

МОРФЕМІКА ТА СЛОВОТВІР

Корнєєва О.

– викладач кафедри мовних та гуманітарних дисциплін № 1
Донецького національного медичного університету

УДК 811.161.1'1

ОКАЗИОНАЛІЗМИ В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІЙНОМУ СТИЛІ В РОСІЙСЬКОМОВНИХ ДЖЕРЕЛАХ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

У статті розглядаються особливості творення okazionalizmів у сучасному українському медіапросторі на матеріалі російськомовних онлайн-видань в умовах інформаційної війни. Проаналізовано близько 50 лексичних одиниць, які з'явилися в період з 2014 по 2019 рік. Зроблено висновок, що більшість okazionalizmів утворено шляхом девіації норми. Доведено, що для підсилення емоційного впливу на реципієнта при словоскладанні та утворенні неологізмів на основі омонімії часто використовується обсяжна лексика, з метою приниження умовного супротивника та швидкого закріплення у мовленні народних мас.

Ключові слова: okazionalizm, неологізм, девіація норми, експресія, медіасфера.

Корнеева Е.

– преподаватель кафедры языковых и гуманитарных дисциплин № 1
Донецкого национального медицинского университета

ОККАЗИОНАЛИЗМЫ В УКРАИНСКОМ МЕДИЙНОМ СТИЛЕ В РУССКОЯЗЫЧНЫХ ИСТОЧНИКАХ В УСЛОВИЯХ РУССКО- УКРАИНСКОЙ ИНФОРМАЦИОННОЙ ВОЙНЫ

В статье рассмотрены особенности образования okazionalizmов в современной украинской медиасфере на материале русскоязычных онлайн-изданий в условиях информационной войны. Проанализировано около 50 авторских неологизмов, которые появились в период с 2014 по 2019 год. Сделан вывод, что большинство okazionalizmов образованы путем девииации нормы. Доказано, что для усиления эмоционального влияния на реципиента при словосложении и образовании неологизмов на основе омонимии часто используется обценная лексика с целью унижения условного противника и быстрого распространения неологизмов в речи народных масс.

Ключевые слова: okazionalizm, неологизм, девіація норми, експресія, медиасфера.

Kornuyeva O.

– Teacher, Philology and Arts Department No. 1, Donetsk National Medical
University

OCCASIONAL WORDS IN THE UKRAINIAN MEDIA STYLE IN THE RUSSIAN LANGUAGE PUBLICATIONS UNDER THE CONDITION OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN INFORMATION WAR

In the article the peculiarities of building of occasional words are considered in the modern Ukrainian media, to be more precise, in Russian online-publication under

the condition of the information war. About 50 examples of author's neologisms which were created in the period from 2014 to 2019 have been analyzed. Summing it up, it is possible to mention that the majority of occasional words were built with deviation of norm. To amplify the emotional impact on the recipient in word-formation and the formation of neologisms on the basis of homonymy, slang vocabulary is often used, with the aim of humiliating the conditional opponent and spreading occasional words in the speech of population.

Key words: *occasional words, neologisms, norm deviation, expression, media sphere.*

Постановка проблеми. На долю українського народу з 2013 року випало багато випробувань: Майдан, анексія Криму, бойові дії на Донбасі та, як результат, російсько-українська інформаційна війна, що призвели до трансформації багатьох загальноприйнятих норм та цінностей минулого. Словник термінів пропонує наступне визначення: «Інформаційні війни – це спеціальні міжнародні інформаційні операції, що здійснюються для забезпечення політичних, економічних інтересів урядів, політичних партій, рухів для реалізації влади і реалізації національних інтересів на території іншої держави або в окремих регіонах» [7]. Розуміння специфіки даної форми агресії та аналіз мовних засобів, які використовуються для досягнення максимального впливу на читача (а саме, okazionalizmів) не тільки дозволить дослідити нові тенденції в медійному стилі, а й захиститися від інформаційних атак, що й обумовлює актуальність нашої роботи.

Аналіз останніх досліджень. Аналізуючи літературні джерела, можна зробити висновок, що це питання не достатньо освітлене в наукових джерелах. У пропонованій статті ми спираємося на здобутки С. А. Жаботинської, яка у своїй роботі «Язык как оружие в войне мировоззрений. Майдан – Антимайдан: словарь-тезаурус лексический инноваций» детально проаналізувала та зробила спробу класифікації неологізмів, які з'явилися у період 2014 – 2015 рр.

Метою статті стала визначення основних шляхів okazionalizmної словотвору у сучасних засобах масової інформації.

Визначена мета обумовила реалізацію наступних **завдань**:
1) визначення класифікації okazionalizmів медійного стилю;
2) визначення основних моделей та принципів творення okazionalizmів у сучасному медіапросторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мова виступає відображенням реальності, і соціально-політичні зміни в житті суспільства завжди є провідним фактором появи одних лексем та зникнення інших. Одним із головних чинників, який пришвидшує мовні зміни в сучасному світі є інтернет. Велика кількість конкурентних видань, як друкованих так і онлайн з одного боку, і бажання вплинути на погляди та світосприйняття реципієнта з іншого, змушує журналістів використовувати велику кількість експресивної лексики, у тому числі й

оказіоналізмів.

За визначенням О. О. Селіванової, «оказіоналізми (від лат. *occasionalis* – випадковий) – мовні одиниці, які відносяться до складу стилістичних неологізмів, створені в ідіостилі певних авторів текстів і не набули поширення» [5, с. 510]. Дослідниця В. О. Маслова зазначає, що використання письменником слів, які він сам вигадав, завжди змістовно, естетично, та експресивно [4, с. 57]. При утворенні оказіоналізмів можуть порушуватися норми словоутворення.

С. А. Жаботинська наводить наступну класифікацію девіації норми при утворенні неологізмів:

1) еративізація норми, носій мови навмисно спотворює слово або вираз для надання йому особливої експресивності (*зряплата, биндери, сепараторы, прароссисты, Даунбасс* (рос. м.);

2) злитність форми як різновид еративізації норми (*ихтамнеты, путинпамаги, Крымнаша* (рос. м.);

3) усічення форми (*Укры, сепры* (рос. м.);

4) реінтерпретація форми – «ДНР» – *Дурдом Народа Русского* (рос. м.);

5) читання форми з кінця (*Чивокуня* (рос. м.);

6) зміна мови, наприклад, англіцизми (*Раша, Белораша*), українізовані варваризми (*Едына Украина, незалэжна* (рос. м.)) [3, с. 16].

У більшості оказіоналізмів внутрішня форма репрезентує інформацію о властивостях або якостях предмету, явища або людини та його негативної оцінки. Втілюється це за допомогою різних словотворчих моделей.

Чисельними є авторські новоутворення від власних імен з використанням різних словотворчих моделей. Так, оказіоналізми *путінофобія* та *путіноманія* утворенні за існуючою моделлю НАЗВА ОБ'ЄКТА+МАНІЯ/ФОБІЯ, наприклад, *арахнофобія* (від грец. *Arhachn-* – павук, *phobia* – страх) – страх або сильне відчуття огиди, викликане павуками; та всім, що з ними пов'язано; за аналогію, неологізм *путінофобія* позначає неприязнь до російського президента, та страх перед загрозою агресії країни-загарбника.

Модель словоскладання використовується і при утворенні *порохобот* 1) коментарі в підтримку П. О. Порошенка, які залишають роботи з акаунтів реальних людей; 2) ті, хто за гроші висловлюють свою прихильність до V Президента України в інтернеті) за аналогію до композитів *інтернет-боти, www-боти*. Звернімо увагу, що для підсилення негативу використовується прізвисько утворене шляхом скорочення від «Порошенко» та додаванням кореня -бот (скорочення від англ. *robot*).

Оказіоналізм *путіноїд* (людина, яка щиро підтримує ідеї та політики В. В. Путіна) утворений суфіксальним засобом. За допомогою

суфіксу -оїд (зі значенням “подібний”, за аналогією до *андроїд*) з’являється різко негативне враження. Іншим прикладом суфіксального словотворення від власних імен є *путінізм* (прізвище+суф. ізм), за зразком до *марксизм, фрейдизм*, де суфікс -изм має значення “узагальнена наука про теорії та ідеї особи, ім’я або прізвище якої вказано в корені”. У вказаному прикладі носить іронічний характер.

За допомогою суфіксально-префіксального способу словотворення від власного імені утворюється дієслово *запутиться* (почати підтримувати ідеї російського світу, піддатися пропаганді РФ).

Прикладом злиття двох прізвищ є okazіоналізм *Путлер* (*Путін + Гітлер*), що вказує реципієнту на схильні риси між двома згаданими політичними діячами.

Часто автори використовують перехід лексеми з однієї частини мови в іншу та суфіксальну або префіксально-суфіксальну моделі словотворення. Наприклад, українське слово *майдан*, яке першим значенням має “площа, місце, а другим – “місце збору людей” [2, с. 290]; саме від останнього у 2013 – 2014 роках набув розповсюдженості новий відтінок значення “масові акції протесту” [3, с. 26]. За допомогою суфіксів супротивники Євромайдану утворили наступні лексеми: *майданитися* (рос. м.) – байдикувати, *майданутый* (рос. м.) – прикметник “не сповна розуму”. Іншим прикладом є *Долбороссія* (рос. м.) і утворене від нього *долбороссовцы* (за аналогією до *Новороссії* и *новороссовцы*), замінюється тільки перша частина слова, додаючи експресію і негативну оцінку вказаному явищу.

Із двох окремих слів, написаних разом, складається назва *Кримнаша* (одночасно є й аллюзія на назву Раша). Далі за допомогою суфіксу була утворена лексема *кримнашевы*, на позначення жителів півострову та РФ, які підтримують ідеї російських окупантів.

Російськомовні джерела часто у публікаціях звертаються до негативного налаштування читачів за допомогою створення образу «сакрального» ворогу, а саме поєднуючи лексему *фашизм* з умовним супротивником. Наприклад, *укрофашисты, еврофашисты, бандерофашисты*.

Ще одним засобом підвищення експресивності медійного тексту є утворення okazіоналізмів з використанням обсцінної лексики, або за її зразком. Ілюструвати це явище можуть наступні лексеми: *Федерастія, федерасты, либерасты, униасты, укроисты*.

Подібного ефекту автори досягають використовуючи неологізми і від слів із зниженою експресією. Так, широко використовується у складі okazіоналізмів медичний термін *даун* (людина, яка страждає на хромосомну хворобу, одну із форм олігофренії, при якій розумова відсталість поєднується із специфічним зовнішнім виглядом хворого [1, с. 81], тобто тим самим створюючи у слові негативну оцінку розумових здібностей суб’єктів. При чому корінь *даун* використовується

як в першій, так і в другій частині слова, порівняйте: *Даунбасс і майдауны*.

Часто медійні діячі скорочують загальноприйняті назви, тим самим підкреслюючи свою неповагу до суб'єктів мовлення. Так, від *сепаратист* шляхом скорочення утворено: *сепараты, сепары, сепры*. Оказіоналізм *сепаратяки* створенно від корення *сепарат* і суфікса –*як*, що використовується для утворення іменників, які позначають осіб чоловічої статі – носіїв ознаки, яка знаходиться в мотивованому слові (за зразком до слів *моряки, сибиряки, разбышаки*) [6, с. 726]. *Сепараторы* є іронічним паронімом до *сепаратистов*, яке показує негативне ставлення автора до них.

Скорочення використовуються і на позначення супротивниками українців взагалі, та українських військових зокрема: *укры, укropy*.

Результатом дослідження є наступні **висновки**:

1. Одним з найпродуктивніших засобів підвищення експресії у тексті є оказіоналізми, які сприяють реалізації функції впливу.

2. Більшість оказіоналізмів утворюються шляхом девіації норми, а саме: скороченням або злиттям форми та еративізацією.

3. Часто автори звертаються до обсцінної лексики для утворення оказіоналізмів з негативною конотацією на позначення умовного ворога або його характеристик.

Перспективу подальшої розвідки вбачаємо в розробці класифікації оказіоналізмів в українському медійному стилі.

Література

1. Большая медицинская иллюстрированная энциклопедия / под ред. А. Подоляк. Т. 2. Москва: Эскмо, 2015. 752 с.

2. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. Москва: Рус. яз., 1989. Т. 2. 779 с.

3. Жаботинская С. А. Язык как оружие в войне мировоззрений. Майдан – Антимайдан: словарь-тезаурус лексический инноваций. URL: https://uaclip.at.ua/zhabotinskaja-jazyk_kak_oruzhie.pdf

4. Маслова В. А. Лингвистический анализ экспрессивности художественного текста. Минск, 1997. 324 с.

5. Селиванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 842 с.

6. Словарь морфем русского языка: около 52 000 слов / А. И. Кузнецова, Т. Ф. Ефремова. Москва: Русский язык, 1986. 1136 с.

7. <https://helpiks.org/1-54850.html>